

Özgün araştırma

Beliren Yetişkinlerin COVID-19 Hakkındaki Bilgileri ve Yaşamlarında Meydana Gelen Değişimler

Ayşe Sonay TÜRKMEN¹, Ali CEYLAN², Ayşe TOPUZ³

Gönderim Tarihi: 15 Aralık 2020

Kabul Tarihi: 31 Mart 2021

Basım Tarihi: 31 Ağustos 2021

Öz

Amaç: Bu çalışma, ülkemizdeki beliren yetişkinlerin COVID-19 hakkındaki bilgileri ve yaşamlarında meydana gelen değişimlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma kesitsel olarak tanımlayıcı türdedir. Çalışmanın evrenini ülke genelinde yaşayan 18-30 yaş aralığındaki kişiler oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü 551 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından oluşturulan soru formu online ortamda ulaşılabilen tüm bireylere gönderilmiştir. Elde edilen verilerin analizi SPSS 21 paket programında sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılarak yapılmıştır. Anlamlılık $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Gençlerin yaş ortalaması $22,60\pm 3,49$ yıldır. Çalışmada yer alan gençlerin çoğunluğu kadın (%74), bekar (%88,6) ve öğrenci (%63,6) olduğunu, kronik bir hastalığının olmadığını (%91,8), sigara (%79,4) ve alkol (%92,4) kullanmadığını bildirmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%92,7) “Salgın süresince sosyal ortamlarda maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdim” ifadesine çoğunlukla katıldığını; “Görmediğimiz bir virüsten korkmaya gerek olmadığını düşünüyorum” ifadesine ise katılmadığını (%63,3) belirtmiştir. Katılımcıların eğitim durumuna, yaşadığı yerleşim yerine ile sigara ve alkol kullanım durumuna göre COVID-19 salgınının onlarda oluşturduğu değişime yönelik maddeler açısından gruplar arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Sonuç: Çalışma kapsamında katılımcıların COVID-19 nedeni ile bazı olumsuz deneyimler yaşadığı ve bu deneyimlerin katılımcıların yaş, cinsiyet, ikamet yeri gibi demografik özelliklerden etkilendiği sonucuna varılmıştır. Salgınla mücadeleyi olumsuz yönde etkileyen grupların (erkekler, kırsal bölgede yaşayanlar, 18-25 yaş, sigara kullanmayanlar) COVID-19 sürecinde beslenme, hijyen, sosyal mesafe, COVID-19’un sağlık ve insanlar üzerinde yol açabileceği olumsuz sonuçlar hakkında eğitimlerine öncelik gösterilerek uygulamalarını iyileştirmelerinin sağlanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Beliren yetişkinler, bilgi düzeyi, COVID-19, davranış değişimi

¹Ayşe Sonay TÜRKMEN. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, 0505 3781041, E-posta: asonayturkmen@kmu.edu.tr

²Ali CEYLAN. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, 0535 7150520, E-posta: aliceylan@kmu.edu.tr

³Ayşe TOPUZ (Sorumlu Yazar). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, 0553 8742955, E-posta: aysetopuz@kmu.edu.tr

Original Research

Emerging Adults' Information on COVID-19 and Changes in Their Lives

Ayşe Sonay TÜRKMEN¹ , Ali CEYLAN² , Ayşe TOPUZ³

Submission Date: 15th December 2020 **Acceptance Date:** 31st March 2021 **Pub.Date:** 31st August 2021

Abstract

Objectives: This study was for examination emerging adults' information on COVID-19 and changes in their lives in our country.

Materials and Methods: The study is descriptive cross-sectional. The population of the study consisted of all individuals in the 18-30 age range in our country. The sample size was determined as 551. The questionnaire created by the researchers was sent to all individuals who can be reached online. The analysis of the data obtained was done using the number, percentage, mean, standard deviation, Mann Whitney U and Kruskal Wallis in the SPSS 21 package program. Significance was accepted as $p < 0.05$.

Results: The mean age of the youth was 22.60 ± 3.49 years. Most of the young people in the study were female (74%), single (88.6%) and student (63.6%), not have a chronic disease (91.8%), did not smoke (79.4%) and alcohol (92.4%). While 92.7% of the participants mostly agreed with the statement "I was as sensitive as possible to the use of masks in social environments during the epidemic", 63.3% did not agree with the statement "I think there is no need to be afraid of a virus we have not seen. It was observed that there were significant differences between the groups in terms of the effects of the COVID-19 epidemic on them according to the educational status of the participants, the place of residence, the presence of smoking and alcohol use ($p < 0.05$).

Conclusion: It was concluded that the participants had some negative experiences due to COVID-19 and these experiences were affected by some demographic features such as age, gender, residence. It is recommended that the groups that negatively affect the fight against the epidemic (men, those living in rural areas, 18-25 years of age, those who do not smoke) should in the COVID-19 process, it is recommended that they improve their practices by giving priority to their education about nutrition, hygiene, social distance, health and negative consequences of COVID-19 on people and improve their practices.

Keywords: Behavior change, COVID-19, emerging adults, knowledge level

¹Ayşe Sonay TÜRKMEN. Karamanoğlu Mehmetbey University, Faculty of Health Sciences, Nursing Department, 0505 3781041, E-posta: asonayturkmen@kmu.edu.tr

²Ali CEYLAN. Karamanoglu Mehmetbey University, Vocational School of Health Services, Department of Therapy and Rehabilitation, 0535 7150520, E-posta: aliceylan@kmu.edu.tr

³Ayşe TOPUZ (Corresponding Author). Karamanoglu Mehmetbey University, Vocational School of Health Services, Department of Medical Services and Techniques, 0553 8742955, E-posta: aysetopuz@kmu.edu.tr

Giriş

31 Aralık 2019 tarihinde Çin' in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde ortaya çıkan COVID-19 hastalığının insandan insana damlacık yoluyla veya hasta kişinin etrafa saçtığı solunum materyallerinin sağlıklı kişilerin ağız, burun ve göz mukozalarına temas etmesi sonucu taşındığı bildirilmiştir (Dong, Du ve Gardner, 2020; Lu ve diğ, 2020; Li ve diğ, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Ocak 2020' de hastalığı COVID-19 olarak tanımlamış ve hastalığı tüm dünyayı etkisi altına alması ve hızla yayılım göstermesi nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak kabul etmiştir (Dong, Du ve Gardner, 2020). 15 Şubat 2021 tarihine kadar dünya genelinde hastalık nedeniyle 108.877.434 kişi enfekte olmuş, 2.401.263 kişi ise hayatını kaybetmiştir (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021). Ülkemizde ise yine 15 Şubat 2021 verilerine göre toplam 2.594.128 kişi enfekte olurken, 27.562 kişi hayatını kaybetmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2021).

Yapılan araştırmalarda en yaygın belirtileri arasında ateş, öksürük ve halsizlik olduğu bildirilen COVID-19' un, ilerleyen aşamalarda nefes darlığı ve pnömoni nedeniyle ölümlere sebebiyet verdiği görülmüştür (Dong, Du ve Gardner, 2020; Phan, 2020). Çoğunlukla bulaşın hasta kişiler aracılığıyla gerçekleştiği, asemptomatik vakaların hastalığın yayılımında kritik rol oynadığı belirtilmiştir (Wu, Wu, Liu ve Yang, 2020). Özellikle bazı kronik hastalığa sahip kişilerde (diyabet, hipertansiyon, kronik kardiovasküler, akciğer ve böbrek hastalıkları, kanser gibi) hastalık seyrinin şiddetli olabileceği ve mortaliteyi etkileyebileceği gösterilmiştir (Zhou ve diğ, 2020).

COVID-19' un yayılım hızını azaltmak için karantina, tecrit, sosyal mesafe, izolasyon gibi çeşitli yöntemlere başvurulmuştur (Smith ve Freedman, 2020). Alınan bu önlemlerin, özellikle hastalığın tedavisinin ya da etkili aşısının bulunmamasının ve hastalığın bulaşma yolları ile ilgili tartışmaların devam etmesinin insan davranışlarını olumsuz etkilediği görülmüştür (Ho, Chee ve Ho, 2020; Mertens, Gerritsen, Duijndam, Salemink, ve Engelhard, 2020; Rossi ve diğ, 2020). Gelişimci ve üretken toplumu oluşturan beliren yetişkinler stresli ve hassas bir yaşantıya sahipken böylesine ciddi bir salgına karşı vermiş oldukları tepkiler de daha ciddi olabilmektedir (Günay, 2020).

Yetişkin gelişimini açıklayan beliren yetişkinlik kavramı, ilk kez Arnett (2000) tarafından ortaya atılan ve 18 yaşından (ergenlik sonu) otuzlu yaşların başına kadar olan dönemi ele alan bir gelişimsel dönem olarak tanımlanmıştır (Arnett, 2000; Doğan ve Cebioğlu, 2011; Atak, Tatlı, Çokamay, Büyükpabuşcu ve Çok, 2016). Yetişkinlik döneminin ilk basamağı olan beliren yetişkinlik döneminde karşılaşılabilecek problemler toplumu oluşturan

aileleri, eğitim düzeyini, iş ve çalışma ekonomisini ve kişinin psikolojik durumunu olumsuz yönde etkileyebilir (Arnett, 2005). Bu gelişimsel dönem bireyler için türlü fırsatlarla karşılaşılan bir dönem olmasına rağmen aynı zamanda olası güçlüklerin yaşandığı ve bu güçlüklerle başedilmesi gereken bir dönemdir (Karataş ve Çelikkaleli, 2018). Hastalık nedeniyle ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik sağlık riskleri, izolasyon, yalnızlık, okulların ve işletmelerin kapanması, iş ve ekonomik kayıplar gençlerde can sıkıntısı, internet ve TV ile daha fazla vakit geçirme, aktivitenin azalması, daha çok yeme gibi davranış değişiklikleri birçok değişimi de beraberinde getirmiştir; COVID-19' un insan yaşamını tehdit etmesi, öldürücü sonuçlara neden olması ve birçok özelliğinin henüz tam anlamıyla bilinmemesi beliren yetişkinlerin yaşamlarında birtakım değişimlere yol açabilmektedir. (Jones ve Isham, 2020; Cao ve diğ, 2020; Jiao ve diğ, 2020).

COVID-19 salgınından korunmak için kişisel hijyene, sağlıklı bir yaşam biçimine, kaliteli bir uyku düzenine, düzenli egzersiz alışkanlığına, yeterli ve dengeli beslenmeye sahip olunması gerektiği bildirilmiştir (Cortegiani, Ingoglia, Ippolito, Giarratano ve Einav, 2020). Ayrıca salgın döneminde sağlık otoriteleri tarafından söylenen talimatlara ve yayınlanan kurallara uyarak da salgından korunmak mümkündür (Sağlık Bakanlığı, 2020). Bununla birlikte beliren yetişkinlerin farkındalık düzeyinin tespit edilerek desteklenecek eğitim ve bilgilendirmeler ile salgınla mücadelede başarının artabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada ülkemizdeki beliren yetişkinlerin COVID-19 hakkındaki bilgileri ve yaşamlarında meydana gelen değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

1. Beliren yetişkinlerin COVID-19 hakkında en çok bilgi aldıkları kaynaklar hangileridir?
2. Beliren yetişkinlere göre COVID-19 bulaşını önlemede en etkili yöntem hangisidir?
3. COVID-19'un beliren yetişkinlerde uyandırdığı duygular nelerdir?
4. COVID-19'un beliren yetişkinlerin yaşamlarında meydana getirdiği değişimler nelerdir?
5. Beliren yetişkinlerin yaşamlarında meydana gelen değişimler demografik özelliklere göre farklılık göstermekte midir?

Gereç ve Yöntem

Çalışma kesitsel olarak tanımlayıcı türde yapılmıştır. Çalışmanın evrenini ülke genelinde yaşayan 18-30 yaş aralığındaki bireyler oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü DSÖ

tarafından yayınlanan tanımlayıcı çalışmalarda örneklem hesaplaması rehberine göre; %95 güven aralığında 0,02 hata payı ve %95 güç ile 456 olarak belirlenmiştir (Lwanga, Lemeshow, ve WHO, 1991). Veriler, ülkemizde bazı gruplar için karantina uygulamasının gerçekleştirildiği, eğitimin uzaktan eğitime dönüştürüldüğü ve hastalığın erken dönemlerinden olan 1-30 Mayıs 2020 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama aracı elektronik ortamda (docs.google.com adresi, google form arayüzü) hazırlanmıştır. Hazırlanan soru formunun bağlantı adresi 18-30 yaş aralığında olan, rastgele belirlenen ve telefon numaralarına ulaşılabilen (whatsapp üzerinden) tüm bireylere gönderilmiştir. Veri toplama süreci içerisinde olasılıksız örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya dahil olma kriterlerine uyan katılımcıların çevrelerinde yönlendirebileceği kişilere anket bağlantı adresini iletmesi ve doldurmaları sağlanmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olup geri dönüş sağlayan bireyler çalışma kapsamına alınmıştır. Anketteki tüm soruların yanıtlanması zorunlu tutulmuştur. Böylece herhangi bir soruya yanıt vermeyen katılımcının anket sorularında ilerlemesi engellenmiştir. Bu nedenle eksik yanıt bulunan anket sayısı bulunmamaktadır. Ancak ankette yer alan açık uçlu sorulara tam yanıt yazmayan 10 katılımcı çalışma dışı bırakılmıştır. Veri toplama aracını elektronik ortamda dolduran toplam 561 kişi olmuş, bunlardan 551'i çalışma kapsamına alınmıştır.

Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda (kaynakça) araştırmacılar tarafından geliştirilen toplam 32 sorudan oluşan Soru Formu kullanılmıştır. Soru Formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerinin (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, mesleği, kronik hastalıklar, sigara-alkol kullanımı, yaşadığı yer) sorgulandığı dokuz soru, ikinci bölümde katılımcıların COVID-19'a yönelik bilgi ve bilgi kaynağının ("COVID-19' un sizce en belirgin semptomu nedir?", "Salgın süresince karantinada kaldınız mı?", "COVID-19 ile ilgili bilgileri daha çok nereden ediniyorsunuz?" "COVID-19'u önlemede en etkili yöntem sizce nedir?", "COVID-19 sizce en çok hangi duygunun farkındalığını arttırdı?" "Karantina ve salgın süresince kurallara uydum, evde kaldım?") sorgulandığı altı soru, üçüncü bölümde ise COVID-19'un katılımcılar üzerinde oluşturduğu etkilerin ("Salgın nedeni ile son zamanlarda temizliğe aşırı dikkat eder oldum", "Görmediğimiz bir virüsten korkmaya gerek olmadığını düşünüyorum", "Salgın süresince sosyal ortamlarda maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdim", "Salgın boyunca hastane, toplu taşıma gibi kalabalık ortamlardan uzak durmayı tercih ettim") sorgulandığı üçlü likert tipinde 17 ifade yer almaktadır. Anket doldurma süresi ortalama 10 dakikadır.

Çalışmanın uygulanabilmesi için Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurul Komitesinden (Karar no: 06-2020/35) etik izin, çalışmaya katılanlardan online ortamda onay alınmıştır. Verilerin analizi SPSS 21 paket programında sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, ki-kare testleri kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamına alınan beliren yetişkinlerin yaş gruplarına göre dağılımlarının benzer olduğu (yaş ortalaması $22,60 \pm 3,49$ yıl), çoğunluğunun kadın (%74), bekar (%88,6), öğrenci (%63,6) olduğu, kronik hastalığının, sigara ve alkol tüketiminin olmadığı belirlenmiştir (Tablo 1).

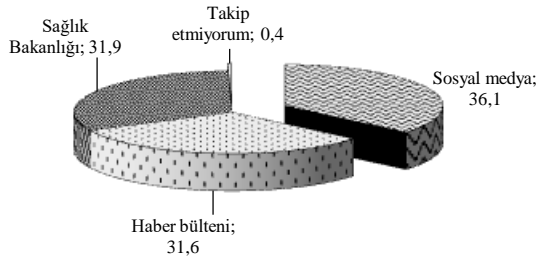
Tablo 1: Beliren yetişkinlerin demografik özelliklerine göre dağılımları (N=551)

Demografik Özellikler	Sayı	Yüzde
Yaş Grupları*		
18-20 yıl	207	37,6
21-25 yıl	216	39,2
26-30 yıl	128	23,2
Cinsiyet		
Kadın	408	74,0
Erkek	143	26,0
Medeni Durumu		
Bekar	488	88,6
Evli	63	11,4
Eğitim Durumu		
Lise	47	8,6
Ön lisans	230	41,7
Lisans	241	43,7
Lisansüstü	33	6,0
Meslek		
Öğrenci (Sağlık alanı)	350	63,6
Sağlık Çalışanı	89	16,2
Kamu Çalışanı	30	5,4
Özel Sektör Çalışanı	40	7,3
Çalışmıyor	42	7,6
Yaşanılan yer		
Büyükşehir	205	37,2
İl merkezi	115	20,9
İlçe merkezi	140	25,4
Köy-kasaba	91	16,5
Kronik hastalık		
Var	45	8,2
Yok	506	91,8
Sigara kullanan		
Kullanan	112	20,3
Kullanmayan	439	79,7
Alkol		
Tüketen	42	7,6
Tüketmeyen	509	92,4

*Katılımcıların yaş ortalaması $22,60 \pm 3,49$ yıldır.

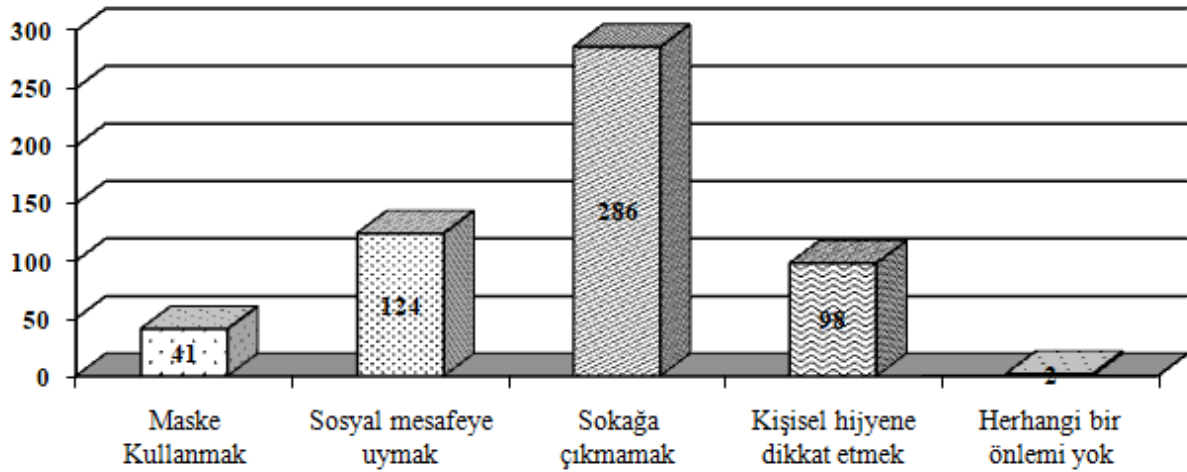
COVID-19 hakkında katılımcıların en çok bilgi aldıkları kaynağın sosyal medya olduğu belirlenmiştir. Bilgi kaynakları arasında Sağlık Bakanlığı ikinci sırada yer alırken, iki katılımcı (%0,4) hiçbir yerden bilgileri takip etmediğini ifade etmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Beliren yetişkinlerin COVID-19 hakkında bilgi kaynağı

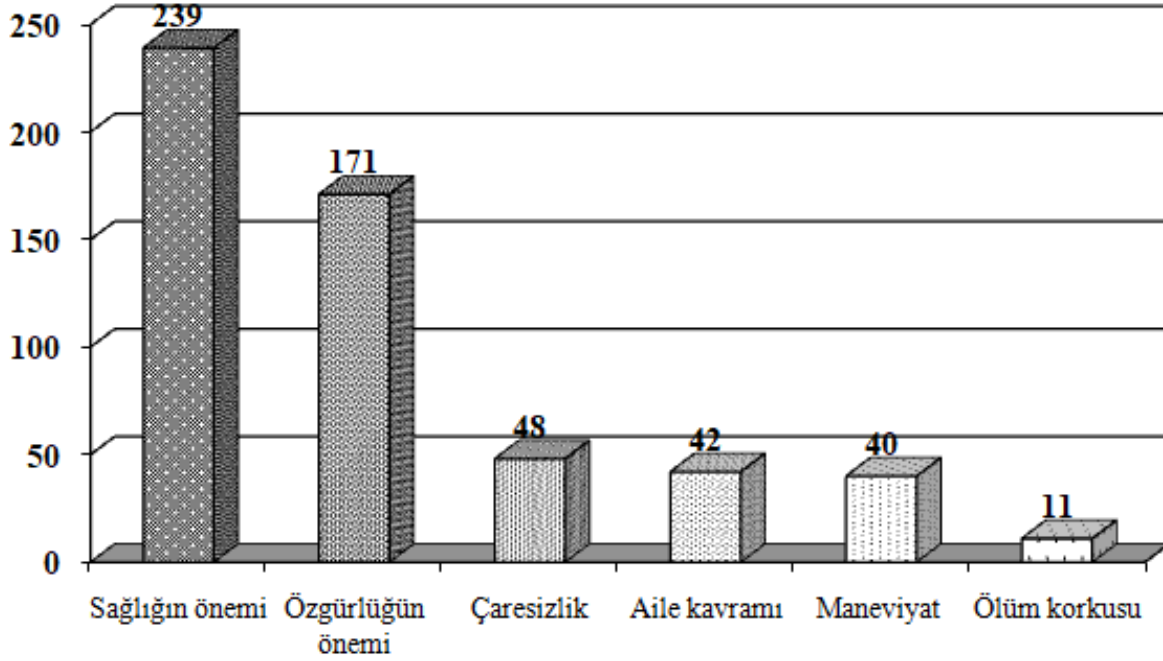
Beliren yetişkinlere göre COVID-19'un bulaşını önlemenin en etkili ilk üç yolun sırası ile sokağa çıkmamak, sosyal mesafe kurallarına uymak ve kişisel hijyene dikkat etmek olduğu saptanmıştır. Maske kullanmak dördüncü sırada yer alırken, sadece iki katılımcı COVID-19'un bulaşını önlemenin bir yolu olmadığını düşündüğü belirlenmiştir (Grafik 1).

Grafik 1: Beliren yetişkinlere göre COVID-19'u önlemede en etkili yöntemler

COVID-19 salgınının beliren yetişkinlerde uyandırdığı duygulardan ilk sırada sağlığın öneminin yer aldığı saptanmıştır. Bunun dışında katılımcıların özgürlüğün önemi, çaresizlik, aile kavramı, maneviyat, ölüm korkusu gibi duyguları hissettikleri görülmüştür (Grafik 2).

Grafik 2: COVID-19'un bireylerde uyandırdığı duygular

Beliren yetişkinlerin COVID-19'un yaşamlarında oluşturduğu değişimlere göre dağılımları incelendiğinde; çoğunluğunun maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdiği (%92,7), hastane, toplu taşıma gibi kalabalık ortamlardan uzak durmayı tercih ettiği (%86,6), temizliğe aşırı dikkat ettiği (%86,4) görülmüştür. Bunun dışında katılımcıların bağışıklığı güçlendiren besinlerin tüketimine daha çok dikkat etme, yaşam tarzını ve sosyal çevresini değiştirmeyi düşünme, her gittiği yere dezenfektan ile birlikte gitme gibi bazı değişimler yaşadığı da tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Beliren yetişkinlerin COVID-19'un yaşamlarında oluşturduğu değişimlere göre dağılımları (n=551)

	Kesinlikle Katılıyor n (%)	Bazen Katılıyor n (%)	Katılmıyorum n (%)
1.Salgın nedeni ile son zamanlarda temizliğe aşırı dikkat eder oldum.	476 (86,4)	49 (8,9)	26 (4,7)
2. Salgın nedeni ile yaşam tarzımın ve sosyal çevremi değiştirdiğini düşünüyorum.	414 (75,1)	58 (10,5)	79 (14,4)
3.Her gün mutlaka TV programlarında salgına dair programlar izliyorum.	297 (53,9)	110 (20)	144 (26,1)
4.Salgının başladığı günden itibaren zihnim sürekli koronavirüs meşgul etti.	283 (51,4)	127 (23)	141 (25,6)
5.Salgın işlerimi yapmamı olumsuz etkiledi.	335 (60,8)	100(18,1)	116 (21,1)

6. Salgın uyku kalitemi olumsuz etkiledi.	251 (45,6)	106(19,2)	194 (35,2)
7. Her ne kadar önlem alsam da bu hastalığa bir gün yakalanacağıma inanıyorum.	225 (40,8)	128(23,2)	198 (35,99)
8.Koronavirüsün sanıldığından daha tehlikeli ve öldürücü olduğunu düşünüyorum.	269 (48,8)	121(22,0)	161 (29,2)
9.Görmediğimiz bir virüsten korkmaya gerek olmadığını düşünüyorum.	123 (22,3)	79 (14,3)	349 (63,3)
10.Hastalığı geçiren birinde ilerde kalıcı hasarların meydana geleceğine inanıyorum.	230 (41,7)	109(19,8)	212 (38,5)
11.Koronavirüs tedavisinin net olarak bulunamamış olması endişemi ve kaygımı artırıyor.	360 (65,3)	97 (17,6)	94 (17,1)
12. Birisi ile iletişime geçerken karşıdakini her zaman hastaymış gibi düşünüyorum.	251 (45,6)	130(23,6)	170 (30,9)
13.Şifalı bitkilerin salgından korumada etkili bir yöntem olduğunu düşünüyorum.	131 (23,8)	120(21,8)	300 (54,4)
14.Salgın boyunca hastane, toplu taşıma gibi kalabalık ortamlardan uzak durmayı tercih ettim.	477 (86,6)	31 (5,6)	43 (7,8)
15. Her yere yanımda dezenfektan ile gittim ve temas etmeden önce elimi ve yüzeyi sürekli temizledim.	366 (66,4)	90 (16,3)	95 (17,2)
16. Salgın süresince sosyal ortamlarda maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdim.	511 (92,7)	28 (5,1)	12 (2,2)
17. Salgın boyunca bağışıklık sistemini güçlendiren besin kaynaklarını tüketmeye özen gösterdim.	403 (73,1)	88 (16,0)	60 (10,9)

Beliren yetişkinlerin demografik özelliklerine göre yaşamlarında meydana gelen değişimler incelenmiştir. Buna göre; eğitim durumuna, yaş grubu ve cinsiyete göre COVID-19 salgınının onlarda oluşturduğu değişime yönelik maddeler açısından gruplar arasında anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir. Salgın nedeniyle yaşam tarzının ve sosyal çevresinin değiştiğine; salgın başladığı günden itibaren zihnini sürekli koronavirüsün meşgul ettiğine, uyku kalitesinin düştüğüne, hastalığın tahmin edilenden daha tehlikeli ve öldürücü olduğuna ve önlem olsa da bir gün mutlaka hasta olacağına en fazla lise mezunu olanların inandığı tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşamlarında meydana gelen değişimlerin yaş gruplarına göre değiştiği saptanmıştır. Hastalığa bir gün yakalanacağına kesinlikle inananların oranının 21-25 yaş aralığında olanlarda; görülmeyen bir virüsten korkmaya gerek olmadığına inananların oranının 26-30 yaş arasında olanlarda; hastalıktan korunmak için kalabalık ortamdan uzak duranların oranının 18-20 yaş aralığında olanlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyetlere göre ise; kadınların virüsü daha tehlikeli ve öldürücü bulduğu, zihninin virüsle daha fazla meşgul olduğu, tedavinin bulunamamış olmasından daha fazla endişe ve kaygı yaşadığı görülmüştür. Kadınların ayrıca virüsten korunmak amacı ile maske ve dezenfektan kullanımına daha fazla hassasiyet gösterdiği, bağışıklık sistemini güçlendiren besin kaynaklarının tüketimine daha fazla dikkat ettiği saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3: Beliren yetişkinlerin yaşamlarında meydana gelen değişimlerin demografik özelliklere göre dağılımı ve gruplar arası karşılaştırması

	Öğrenim durumları				χ^2 p
	Lise mezunu(%)	Ön Lisans Mezunu(%)	Lisans Mezunu(%)	Lisansüstü Mezunu(%)	
Salgın nedeniyle yaşam tarzımı ve sosyal çevremi değiştirmeyi düşünüyorum.	66,0	54,3	38,6	45,5	10,851 0,013
Salgının başladığı günden itibaren zihnimi sürekli koronavirüs meşgul etti.	42,6	31,3	18,7	6,1	18,067 0,000
Hastalığın tahmin edilenden daha tehlikeli ve öldürücü olduğunu düşünüyorum	53,2	26,1	23,2	3,0	16,828 0,001
Salgın uyku kalitemi olumsuz etkiledi.	36,2	32,6	26,1	9,1	8,041 0,045
Her ne kadar önlem alsam da bu hastalığa bir gün yakalanacağıma inanıyorum.	29,8	25,2	16,2	9,1	10,604 0,014
	Yaş Grupları			χ^2 p	
	18-20 yıl (%)	21-25 yıl (%)	26-30 yıl (%)		
Her ne kadar önlem alsam da bu hastalığa bir gün yakalanacağıma inanıyorum.	33,8	42,7	26,2	8,608 0,014	
Görmediğimiz bir virüsten korkmaya gerek olmadığını düşünüyorum.	15,9	25,9	26,6	8,441 0,015	
Salgın boyunca hastane, toplu taşıma gibi kalabalık ortamlardan uzak durmayı tercih ettim.	90,8	86,6	79,7	8,362 0,015	
	Cinsiyet		z p		
	Kadın (%)	Erkek (%)			
Salgının başladığı günden itibaren zihnimi sürekli koronavirüs meşgul etti.	55,1	40,6	23673,000 0,000		
Koronavirüsün sanıldığından daha tehlikeli ve öldürücü olduğunu düşünüyorum.	52	39,9	25374,000 0,012		
Koronavirüs tedavisinin net olarak bulunamamış olması endişemi ve kaygımı artırıyor.	67,9	58	26444,500 0,048		
Her yere yanımda dezenfektan ile gittim ve temas etmeden önce elimi ve yüzeyi sürekli temizledim.	71,1	53,1	23331,000 0,000		
Salgın süresince sosyal ortamlarda maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdim.	95,1	86,0	26482,000 0,000		
Salgın boyunca bağışıklık sistemini güçlendiren besin kaynaklarını tüketmeye özen gösterdim.	76,2	64,3	25605,000 0,005		

p<0.05: Anlamlılık düzeyi **z:** Mann Whitney U testi, **χ^2 :** Kruskall Wallis testi

Katılımcıların yaşadığı yerleşim yerine, kronik hastalık varlığı ile sigara ve alkol kullanım durumuna göre COVID-19 salgınının onlarda oluşturduğu etkiye yönelik maddeler açısından gruplar arasında anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Beliren yetişkinlerden büyükşehirde yaşayanların maske kullanımına ve sosyal mesafeye daha fazla dikkat ettiği belirlenmiştir. Sigara kullananlar ise bu süreç içerisinde uyku kalitesinin daha fazla düşürdüğünü, maske kullanımına ve bağışıklığı güçlendiren besinleri tüketmeye daha fazla özen gösterdiğini belirtmiştir. Bunun yanında sigara kullananların birisi ile iletişime geçerken karşındakini her zaman hastaymış gibi düşündüğü ve hastalığı geçiren birinde ilerde kalıcı hasarların meydana geleceğine anlamlı derecede daha fazla inandığı tespit edilmiştir. Alkol tüketenlerin önlem alsın da hastalığa bir gün yakalanacağına daha fazla inandığı ve tüketmeyenlerin ise salgın nedeni ile temizliğe daha fazla dikkat ettiği saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: COVID-19'un beliren yetişkinlerin yaşamlarında meydana getirdiği değişimlerin yerleşim yeri, sigara ve alkol kullanımına göre dağılımları ve gruplar arası karşılaştırması (n=551)

	Yaşadıkları yerleşim yerleri				χ^2 p
	Büyükşehir (%)	İl merkezi (%)	İlçe merkezi (%)	Köy-kasaba (%)	
Salgın süresince sosyal ortamlarda maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdim.	82,4	75,7	77,9	63,7	14,564 0,002
Salgın boyunca hastane, toplu taşıma gibi kalabalık ortamlardan uzak durmayı tercih ettim.	72,2	61,7	72,9	71,4	11,613 0,009
Sigara alışkanlıkları					
	Kullanan (%)		Kullanmayan (%)		z p
Salgın uyku kalitemi olumsuz etkiledi.	42,9		25,1		18832,500 0,000
Salgın süresince sosyal ortamlarda maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdim.	78,8		68,8		22035,500 0,022
Hastalığı geçiren birinde ilerde kalıcı hasarların meydana geleceğine inanıyorum.	22,3		15,5		21324,000 0,027
Birisi ile iletişime geçerken karşındakini her zaman hastaymış gibi düşünüyorum.	24,1		19,4		21673,500 0,048
Salgın boyunca bağışıklık sistemini güçlendiren besin kaynaklarını tüketmeye özen gösterdim.	48,3		39,3		21502,000 0,029
Alkol Tüketimleri					
	Tüketen (%)		Tüketmeyen (%)		
Her ne kadar önlem alsam da bu hastalığa bir gün yakalanacağıma inanıyorum.	31,0		19,8		8569,000 0,029
Salgın nedeni ile son zamanlarda	35,7		61,5		8081,000

temizliğe aşırı dikkat eder oldum.

0,003

p<0.05: Anlamlılık düzeyi **z:** Mann Whitney U testi, **χ²:** Kruskal Wallis testi

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada beliren yetişkinlerin COVID-19 hakkındaki bilgileri ve yaşamlarında meydana gelen değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Beliren yetişkinlerin COVID-19'un yaşamlarında oluşturduğu değişimlere göre dağılımları incelendiğinde; çoğunluğunun maske kullanımına olabildiğince hassasiyet gösterdiği, hastane, toplu taşıma gibi kalabalık ortamlardan uzak durmayı tercih ettiği, temizliğe aşırı dikkat ettiği görülmüştür. Bunun dışında katılımcıların bağışıklığı güçlendiren besinlerin tüketimine daha çok dikkat etme, yaşam tarzını ve sosyal çevresini değiştirmeyi düşünme, her gittiği yere dezenfektan ile birlikte gitme gibi bazı değişimler yaşadığı da tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların özellikle hastalığın bulaşma durumuna yönelik oldukça hassas davrandığını düşündürmektedir.

COVID-19 hakkında katılımcıların en yaygın olarak bilgi edindikleri kaynağın sosyal medya olduğu belirlenmiştir. Sağlık Bakanlığı ise ikinci sırada yer alırken, çok az bir katılımcı hiçbir yerden bilgileri takip etmediğini ifade etmiştir. Literatürde bireylerin öncelikli bilgi kaynağının internet/sosyal medya olduğunu belirten benzer çalışmalar yer almaktadır (Wang ve diğ, 2020; Huynh, Nguyen, Vo ve Pham, 2020). Bu durum bireylerin COVID-19 gibi yaygın konuşulan bir konuda bilgi edinmelerinde sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunu destekler niteliktedir.

Beliren yetişkinlere göre COVID-19 bulaşını önlemenin en iyi ilk üç yolu sırası ile sokağa çıkmamak, sosyal mesafe kurallarına uymak ve kişisel hijyene dikkat etmek olarak bulunmuştur. Maske kullanmak dördüncü sırada yer alırken, sadece iki katılımcı (%0,36) COVID-19'un bulaşını önlemenin bir yolu olmadığını düşünmekteydi. Hong Kong'ta yapılan bir çalışmada COVID-19 salgınından korunmada en etkin yöntemin kişisel hijyen uygulamalarını artırmak olduğu belirtilmiştir (Kwok ve diğ, 2020). Domuz gribi salgını sırasında yapılan başka bir çalışmada salgın döneminde katılımcıların ellerini daha sık sabun ve su ile yıkadığı, kalabalık yerlerden uzak durduğu, kapı kolu vb dokunma sıklığının fazla olduğu yerleri dezenfekte etme oranlarının yüksek olduğu bildirilmiştir (Rubin, Amlôt, Page, ve Wessely, 2009). COVID- 19 sürecinde Türkiye' de yapılan başka bir çalışmada ise katılımcılar koruyucu önlemleri sırasıyla; hijyen, sosyal mesafe ve evde kalmak olarak ifade etmişlerdir (Bostan, Erdem, Öztürk, Kılıç ve Yılmaz, 2020). Bu bulgulara göre beliren

yetişkinlerin hastalıktan korunma yolları ile ilgili yeterli bilgiye sahip oldukları görülmektedir.

COVID-19 salgınının beliren yetişkinlerde uyandırdığı duygulardan ilk sırada sağlığın öneminin yer aldığı saptanmıştır. Bunun dışında katılımcıların özgürlüğün önemi, çaresizlik, aile kavramı, maneviyat, ölüm korkusu gibi duyguları hissettikleri görülmüştür (COVID-19' un doğrudan sağlığı etkilemesi, bireylerin yakın çevresinden herhangi birinin vefat etmesi ya da enfekte olması, karantina uygulamaları gibi zorlu bir süreçten geçiyor olması, 21.yüzyılda dünyayı etkileyen böyle bir salgınla ilk kez karşılaşılıyor olması ve sevdiklerinden ayrı kalması bu duygu durumlarının yaşanmasına sebebiyet verebilir.

Salgın nedeniyle yaşam tarzının ve sosyal çevresinin değiştiğine; salgın başladığı günden itibaren zihnini sürekli koronavirüsün meşgul ettiğine, uyku kalitesinin düştüğüne, hastalığın tahmin edilenden daha tehlikeli ve öldürücü olduğuna ve önlem alsa da bir gün mutlaka hasta olacağına en fazla lise mezunu olanların inandığı tespit edilmiştir. Eğitim durumu bireylerin hastalık hakkında bilgi okuma ve analiz etme yeteneğini etkileyebileceğinden önemli parametre olduğu düşünülmektedir. Literatürde bireylerin eğitim durumuna uygun ve yeterli bilgilendirmenin, pandemi gibi durumlarda yaşanan korku ve endişeyi azaltacağı bildirilmektedir (Zhong ve diğ, 2020).

Kadınların virüsü daha tehlikeli ve öldürücü bulduğu, zihninin virüsle daha fazla meşgul olduğu, tedavinin bulunamamış olmasından daha fazla endişe ve kaygı yaşadığı görülmüştür. Kadınların ayrıca virüsten korunmak amacı ile maske ve dezenfektan kullanımına daha fazla hassasiyet gösterdiği, bağışıklık sistemini güçlendiren besin kaynaklarının tüketimine daha fazla dikkat ettiği saptanmıştır. Benzer şekilde Ekiz, İlman ve Dönmez'in yaptıkları çalışmada erkeklerin COVID-19 salgını ile ilgili fiziksel sağlığı korumada daha az hassasiyet gösterdikleri saptanmıştır (Ekiz, İlman ve Dönmez, 2020). Çin' de yapılan bir çalışmada, kadınların COVID-19 hastalığı hakkında daha çok bilgi sahibi oldukları ve maske takma, kamusal alanlardan kaçınma gibi tavsiyelere daha çok uydukları bildirilmiştir (Zhong ve diğ, 2020). SARS salgını sırasında Hong Kong'ta yapılan bir çalışmada bulaştan korunmaya yönelik erkeklerin daha düşük davranışlar gösterdiği, domuz gribi salgınında davranışsal yanıtların değerlendirildiği başka bir çalışmada da maske ve dezenfektan kullanımı açısından erkeklerin daha düşük puan aldığı bildirilmiştir (Leung ve diğ, 2020; Jones ve Salathé, 2009). Çalışma bulguları literatürle benzerlik göstermektedir.

Beliren yetişkinlerden büyükşehirde yaşayanların maske kullanımına ve sosyal mesafeye daha fazla dikkat ettiği belirlenmiştir. Sigara kullananların ise uyku kalitesini

olumsuz etkilediği, maske kullanımına ve bağışıklığı güçlendiren besinleri tüketmeye daha fazla özen gösterdiği saptanmıştır. Bunun yanında sigara kullananların birisi ile iletişime geçerken karşısındakini her zaman hastaymış gibi düşündüğü ve hastalığı geçiren birinde ilerde kalıcı hasarların meydana geleceğine anlamlı derecede daha fazla inandığı tespit edilmiştir. Alkol tüketenlerin önlem alsa da hastalığa bir gün yakalanacağına daha fazla inandığı ve tüketmeyenlerin ise salgın nedeni ile temizliğe daha fazla dikkat ettiği saptanmıştır. Çalışmanın pandemi sürecinin başlangıcında yapılmış olması ve vakaların çoğunluğunun büyük şehirlerde olmasının bireyleri maske kullanmaya teşvik etmesi kuvvetle muhtemeldir. Sigara kullanan bireylerin hastalık açısından risk grubunda yer alması maske kullanımına ihtiyacı artırmış olabilir. Bu durum özellikle bulaşma ve ağır hastalık riskinin yüksek olduğu bireylerin maske kullanmaya daha fazla dikkat ettiğini göstermektedir. Ayrıca kronik hastalık varlığı, alkol kullanımı gibi hastalığın ağır sonuçları olabilecek risk grubundaki bireylerin hastalıktan korunma önlemlerine daha fazla dikkat ettiği görülmüştür. Bu durum bireylerin pandemi süreci ve sonuçlarının farkında olduğunu düşündürmektedir. Literatürde benzer çalışmaya rastlanmıştır (Zhong ve diğ, 2020).

Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda;

COVID-19 hakkında katılımcıların en yaygın olarak bilgi edindikleri kaynağın sosyal medya olduğu, COVID-19'un bulaşını önlemenin en etkili ilk üç yöntemin sırası ile sokağa çıkmamak, sosyal mesafe kurallarına uymak ve kişisel hijyene dikkat etmek olduğu, COVID-19 salgınının katılımcılara en fazla sağlığın önemini hatırlattığı, bunun dışında katılımcıların özgürlüğün önemi, çaresizlik, aile kavramı, maneviyat, ölüm korkusu gibi duyguları hissettikleri görülmüştür.

COVID-19 salgınının bireylerin yaşamlarında meydana getirdiği değişimlere yönelik ifadelerden katılımcıların çoğunluğunun kesinlikle katıldığı ifadenin maske kullanımına hassasiyet gösterdiğine dair madde olduğu görülmüştür. Buna göre katılımcıların maske kullanımına karşı duyarlı olduğu söylenebilir. Katılımcıların en çok katılmadığını ifade ettiği madde ise virüs görülmediği için korkmaya gerek olmadığına dair ifade olduğu belirlenmiştir.

Beliren yetişkinlerin özellikle eğitim durumuna, yaş grubu ve cinsiyete göre COVID-19 salgınının onlarda oluşturduğu değişime yönelik maddeler açısından gruplar arasında anlamlı farklar görülmüştür.

COVID-19 küresel etkiye sahip, etki gücü yüksek önemli bir salgındır. Salgınla mücadelede bireylerin görüş ve uygulamaları oldukça önemlidir. Salgınla mücadeleyi olumsuz yönde etkileyen ve özellikle bu çalışma çerçevesinde belirlenen grupların (erkekler,

kırsal bölgede yaşayanlar, 18-25 yaş, sigara kullanmayanlar, alkol tüketenler) eğitimlerine (COVID-19 sürecinde beslenme, hijyen, sosyal mesafe, COVID-19'un sağlık ve insanlar üzerinde yol açabileceği olumsuz sonuçlar) özen gösterilerek uygulamalarını düzeltmelerinin sağlanması önerilmektedir.

Finansal Destek

Çalışma için finansal destek sağlanmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Arnett, J.J. (2000) Emerging adulthood: a theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Atak, H, Tatlı, C, Çokamay, G, Büyükpabuşcu, H, Çok, F . (2016). Yetişkinliğe geçiş: Türkiye’de demografik ölçütler bağlamında kuramsal bir gözden geçirme . *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 204-227. doi: 10.18863/pgy.238184
- Bostan, S., Erdem, R., Öztürk, Y. E., Kılıç, T., & Yılmaz, A. (2020). The effect of COVID-19 pandemic on the Turkish society. *Electronic Journal of General Medicine*, 17(6), 1-8.
- Jones, B.C., & Isham, L. (2020). The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *Journal of Clinical Nursing*, 29(13-14), 2047–2049. doi: 10.1111/jocn.15296
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 112934. doi: 10.1016/j.psychres.2020.112934
- Cortegiani, A., Ingoglia, G., Ippolito, M., Giarratano, A., & Einav, S. (2020). A systematic review on the efficacy and safety of chloroquine for the treatment of COVID-19. *Journal of Critical Care*, 57, 279–283. doi: 10.1016/j.jcrc.2020.03.005
- Doğan, A. ve Cebioğlu, S. (2011). Beliren yetişkinlik dönemi kriterlerinin Türkiye’deki üniversite - öğrencileri arasında incelenmesi. Yayınlanmamış çalışma
- Dong, E., Du, H., & Gardner, L. (2020). An interactive web-based dashboard to track COVID-19 in real time. *The Lancet Infectious Diseases*, 20(5), 533–534. doi: 10.1016/S1473-3099(20)30120-1
- Ekiz, T., İlman, E., & Dönmez, E. (2020). Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile Covid-19 salgını kontrol algısının karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(1), 139-154.
- Günay, U. (2020). *Salgın Döneminde Gençler*. İçinde: R. Aylaz & E. Yıldız (Eds.) Yeni Koronavirüs Hastalığının Toplum Üzerine Etkileri ve Hemşirelik Yaklaşımları (ss. 85-115). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi
- Ho, C. S., Chee, C. Y., & Ho, R. C. (2020). Mental health strategies to combat the psychological impact of COVID-19 beyond paranoia and panic. *Annals of The Academy of Medicine*, 49(3), 155–160.
- Huynh, G., Nguyen, T. N. H., Vo, K. N., & Pham, L. A. (2020). Knowledge and attitude toward COVID-19 among healthcare workers at district 2 hospital, Ho Chi Minh city. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 13(6), 260.
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 221, 264–266. doi: 10.1016/j.jpeds.2020.03.013
- Jones, J. H., & Salathé, M. (2009). Early assessment of anxiety and behavioral response to novel swine-origin influenza A(H1N1). *Plos One*, 4(12), e8032. doi: 10.1371/journal.pone.0008032
- Karataş, Z ve Çelikkaleli, Ö. (2018). Beliren yetişkinlikte intihar olasılığı: stresle başetme, öfke ve cinsiyet açısından bir inceleme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 450-462. doi: 10.17860/mersinefd.402052
- Kwok, K. O., Li, K. K., Chan, H., Yi, Y. Y., Tang, A., Wei, W. I., & Wong, S. (2020). Community responses during early phase of COVID-19 epidemic, Hong Kong. *Emerging Infectious Diseases*, 26(7), 1575–1579. doi: 10.3201/eid2607.200500
- Leung, G. M., Ho, L. M., Chan, S. K., Ho, S. Y., Bacon-Shone, J., Choy, R. Y. ve diğerleri. (2005). Longitudinal assessment of community psychobehavioral responses during and after the 2003 outbreak of severe acute respiratory syndrome in Hong Kong. *Clinical Infectious Diseases*, 40(12), 1713-1720. doi: 10.1086/429923
- Li, Q., Guan, X., Wu, P., Wang, X., Zhou, L., Tong, Y. ve diğerleri. (2020). Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus-infected pneumonia. *The New England Journal of Medicine*, 382(13), 1199–1207. doi: 10.1056/NEJMoa2001316

- Lu, R., Zhao, X., Li, J., Niu, P., Yang, B., Wu, H. ve diğerleri. (2020). Genomic characterisation and epidemiology of 2019 novel coronavirus: implications for virus origins and receptor binding. *Lancet (London, England)*, 395(10224), 565–574. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30251-8
- Lwanga, S. K., Lemeshow, S., & World Health Organization. (1991). *Sample size determination in health studies: A practical manual*. World Health Organization.
- Mertens, G., Gerritsen, L., Duijndam, S., Saleminck, E., & Engelhard, I. M. (2020). Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 1-34. doi: 10.1016/j.janxdis.2020.102258
- Phan, T. (2020). Novel coronavirus: From discovery to clinical diagnostics. *Infection, Genetics and Evolution*. 79, 1-2. doi: 10.1016/j.meegid.2020.104211
- Rossi, R., Socci, V., Talevi, D., Mensi, S., Niolu, C., Pacitti, F. ve diğerleri. (2020). COVID-19 pandemic and lockdown measures impact on mental health among the general population in Italy. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 790. doi: 10.3389/fpsyt.2020.00790
- Rubin, G. J., Amlôt, R., Page, L., & Wessely, S. (2009). Public perceptions, anxiety, and behaviour change in relation to the swine flu outbreak: cross sectional telephone survey. *BMJ (Clinical research ed.)*, 339, 1-8. doi: 10.1136/bmj.b2651
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (2021). Koronavirüs COVID-19 dünya haritası, <https://corona.cbddo.gov.tr/> adresinden elde edildi.
- T.C Sağlık Bakanlığı (2021). COVID-19 bilgilendirme sayfası, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html> adresinden elde edildi.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (2020). Covid-19 (Sars-Cov2 enfeksiyonu) rehberi, https://www.teb.org.tr/versions_latest/1240/13nisansbrehberi adresinden elde edildi.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1729.
- Smith, A.W., & Freedman, D. O. (2020). Isolation, quarantine, social distancing and community containment: pivotal role for old-style public health measures in the novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak. *Journal of Travel Medicine*, 27(2), taaa020.
- Wu, D., Wu, T., Liu, Q., & Yang, Z. (2020). The SARS-CoV-2 outbreak: What we know. *International Journal of Infectious Diseases*, 94, 44–48. doi: 10.1016/j.ijid.2020.03.004
- Zhong, B. L., Luo, W., Li, H. M., Zhang, Q. Q., Liu, X. G., Li, W. T., & Li, Y. (2020). Knowledge, attitudes, and practices towards COVID-19 among Chinese residents during the rapid rise period of the COVID-19 outbreak: A quick online cross-sectional survey. *International Journal of Biological Sciences*, 16(10), 1745–1752. doi: 10.7150/ijbs.45221
- Zhou, F., Yu, T., Du, R., Fan, G., Liu, Y., Liu. ve diğerleri. (2020). Clinical course and risk factors for mortality of adult inpatients with COVID-19 in Wuhan, China: A retrospective cohort study. *Lancet (London, England)*, 395(10229), 1054–1062. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30566-3